

Morshyttans historia del 2

Baserat på cirkelsammankomster och dokumenterat 1982 av Birgit Kronander

Får här nedskrivna vad för mig berättats under cirkelsammankomsterna samt från dom samtala jag haft med en del personer. När vi startade cirkeln tyckte deltagarna att det finns väl inget intressant att diskutera om Morshyttan, men under träffarna blev det fler och fler händelser att tala om, och jag som inflyttad tycker det är värt att låta andra intresserade få ta del av vad som timat i bygden, så jag fortsätter med ytterligare historia utöver det som Oskar Östlund berättat.

Morshyttebor genom tiderna

Verner Johansson är ju den äldsta, nu levande, personen från bygden och han kom ihåg när dom körde malm från Garpenberg till Morshyttan och fick 22 öre decitonet.

Att åren 1912-1915 var några glansår för Morshyttebönderna, därför att några norrmän (allmänt kallades dom norrbaggar) köpte skog av Garpenbergs revir och satte upp en klingsåg i Nöden. Det sågades till och med i lyktsken, så nog arbetade man full dag, och allt virke kördes på vinterväglag till Morshyttan, lades upp i stora staplar ända från Olssons backe och till Ringmagasinet. Det var grova bräder som sades blev trottoarkanter i Oslo. Dom fraktades på järnväg och det pågick ett par år, Verner körde hela tiden samt var även "forskrivare" 1 år.

Vid snöskottning i Rossberga på 1915-20 talet fick jag 20 öre i timmen säger han vidare och att *Johan Ljusberg* hade 12:-- kr. för att han höll plog för säsongen. Verner var den som inköpte första bilen i Morshyttan år 1924 av Bröderna Hansson i Storvik, en T-Ford till ett pris av 2.500:-- kr. Han hade bilen i sin ägo till 1932. Verner övertog gården efter sin far 1925. Han inköpte även första självbindaren i byn år 1928 av märket Jonsten till ett pris av 1.100:-- och mjölkmaskin år 1937. Året därpå inköpte *Teodor Johansson* mjölkmaskin.

Vid den tiden fanns kor och hästar hos:

	År 1937		År 1950	
	<i>Kor</i>	<i>Hästar</i>	<i>Kor</i>	<i>Hästar</i>
Verner Johansson	10-12	2	15	2 (till -65)
Teodor Johansson	10-12	2	12	2
Johan Ljusberg	10-12	2	12	2 (till -60)

	Åren 1924-43		År 1950	
	<i>Kor</i>	<i>Hästar</i>	<i>Kor</i>	<i>Hästar</i>
Byhlins	5-6	1		2 (till -65)
Olssons	2 (till -48)			
Lindmarks	2-3			
Lars-Erik Eriksson	6-7	2		
Falks			5 (till -55)	

Oskar Nilsson hade 3-4 getter under åren 1945-60 och *Alma Nilsson* hade 1-2 kor under åren 1966-79.

Stig Kronander inköpte Täkten efter *Lars-Erik Eriksson* år 1949 och startade med en 5-6 kor, 2 hästar och med en ökning under åren till 35 mjölkkor år 1980, 15 kor hos *Per Eriksson* och hos *Bengt Johansson* 1 ridhäst, så nog har det skett stor förändring under de sista trettio åren.

Falks egendom inköptes av Teodor och Verner Johansson år 1955 och har skiftats upp på dessa egendomar. Gården med tomt såldes till *Sven Back*, som fortfarande bor kvar där. *Bengt*, son till Verner Johansson, övertog sitt föräldrahem år 1968 och 1970 inköpte *Bengt Rönning*s efter sin morbror.

Om *Oskar Nilssons*, som nu står öde kan berättas att *Pär Johan Nilsson* köpte marken av *C.A. Herou* och hans fru *Agnes* från Horndal och att *Pär Johan* född 1851 och hustrun *Kristina* född 1858 fick fyra söner *Oskar*, *Karl*, *David*, *Harald*. *Pär Johan* var banmästare först och år 1915 startade makarna kaféerörelse och slutade med den 1933 (finns foto i albumet). Hans fru dog 13/12 1934 och *Pär Johan* den 13/9 1935 och då flyttade *Oskar* hem, han är född 1879, gifte sig med *Alma* 1937, hon är född 1910. Dom fick 5 barn, 2 flickor och 3 pojkar. Barnen *Anna* född år 1936, *Rut* 1938, *Yngve* 1939, *Rune* 1941 och *Ove* 1943. *Oskar* dog 11/2 1964.

Ett människoöde i Renholtsbo – kanske tidstypiskt

År 1916 köpte *Johan Ljusberg* Renholtsbo på auktion för 3.000:-. *Johan Johansson* (Verners far) var även spekulant. Budet började med 1.000:-- men trissades upp till 3.000:--. Det var *Albert Johanssons* hem (han finns på foton) och jag vill gärna återge vad han berättat för mig, jag förstår att liknande tilldragelser skedde på många håll i vårt land.

Albert föddes år 1903 i Renholtsbo, fick 2 bröder, 1 syster. Hans mor hette *Anna-Lovisa* och morfar *Lars-Olof Eklund*, kom från Fors, härstammar från Möklinta. Hans far *Arvid Johansson* kom från Västerby i Hedemora.

Albert berättar att med far var det bara tråkigt, han drack ofta, så vi fick klara oss mycket själva och min morfar odlade och brände, bröt sten på nästan alla åkrar vi hade. Vi brukade ha ca: 4 kor och en gris om året. Mamma sålde sör framme i affären i Morshyttan och Herous i Horndal och då fick vi väl andra varor för det.

Vi barn fick ju alltid hjälpa till, minns hur tungt det var när vi bar in hö på "hävlar", att *Samuelssons* i Mörtsjön brukade hjälpa oss med skärningen och *Johanssons* i Morshyttan med att harva och så.

Veden fick vi hugga lite runt omkring och bära hem, vi hjälptes åt så gott vi kunde. Trots att vi hade ont om mat, minns jag hur roligt det var på höstarna att få gå över med en smakbulle med lingon i åt gamlingarna i Mörtsjön, dom var tre stycken, och senare har jag undrat många gånger hur dom kunde klara sig.

Skolan gick vi första åren i Kolarbo. Gick kl. 6 på morgonen förbi Överbo och därifrån fick vi sällskap av barnen därifrån. Skolan börja 8.30 och sluta 14.30. Glömmer aldrig hur vi frös om vintrarna. Vi

hade låga skor, fick dom fulla av snö, så töa ju snön och man blev våt när man kom in i värmen, och när vi skulle hem frös man så det var inte klokt. C:a 5 km skolväg. Till matsäck fick vi torra smörgåsar, det var allt. Vi skrev och räkna på griffeltavlor, hade mycket hemläxor, katekesen även historia och naturlära och fy för alla psalmverser man skulle kunna utantill, ja det var mycket att ha i huvudet tycker Albert.

När jag börja mellanskolan fick vi gå i Rossberga i Blåbandslokalen. Kommer särskilt ihåg en episod; jag råkade titta bakåt, för det var några jäntor som hade nå fnitter och fuffens för sig, lärarn råka se det, så jag fick gå fram och lägga händerna på katedern och lärarn slog med pekpinnen så hårt att den gick av. Det var hårt mot vad det är nu för tiden, tycker Albert. Emellertid genom fattigdom och dåligt med arbetstillfällen, mor och vi syskon var ju ensamma, blev vi skyldiga i affären och kunde ej betala av på egendomen, så Folkärna kommun tog tillbaka allt. (Renholtsbo hörde till Folkärna på den tiden). Det blev auktion, det var år 1916, och Johan Ljusberg ropa in egendomen för 3.000:-.

Vi kom till fattiggårn i Nordanö, fick bara dom kläder vi gick och stod i, minns att mor ville ha nån kjol till och nåt mera i till oss barn, men det fick vi inte. Kläderna gick till fattiggårn, allt mor fick var en gräddsäck och ett par silverskedar. Det var hårt, tårarna rullar nerför Alberts kinder när han berättar "tänk", säger han "om jag bara varit lite äldre, skulle jag huggit i skogen och vi på så vis hade kunnat få bo kvar."

Efter en månad på fattiggårn kom jag till "Mattses Hermans" far Johan Johansson i Ingeborgbo och de ville ha mig som vallpojke och där fick jag det bra. Var hos dom i två år, fick gå i storskolan på åsen i Rossberga.

Mor fick vara kvar ett par månader till på fattiggårn, varefter hon kom som mjölkerska till Sahléns i Tommesbo ett tag, sedan fick hon jobb som mjölkerska på Nylandet och en kusin från Möklinta hjälpte mor att köpa en liten stuga i Buska. Efter skolan börja jag på sågen i Hede, där arbetade jag i 25 år. Jag blev ju gift och vi hade kiosk- och kaféerörelse i 18 år i Hede, så jag fick det bra till slut, synd bara att min fru har gått bort för några år sen, så man är ensam, men även det måste gå.

Jag hämtade Albert en dag, han fick följa oss cirkeldeltagare till Renholtsbo och vi gick och tittade runt. Efteråt sade han att det var den roligaste dagen på länge.

Alberts hem flyttades till Krylbo och finns fortfarande kvar.

Den andra gården i Renholtsbo, som fanns kvar till slutet av 1960-talet då den revs, där fanns ett bibelord ovanför varje dörr och även en fin gobeläng, som nu är på Nordiska Muséet i Stockholm.

Så gick det till!

Om *mejerierna*, dit bönderna lämnade mjölk, kan berättas att tiden 1876-89 var mejeriet inrymt i en gård i Buska "Back Per Ersson". 1889 flyttades mejeriet till sågbyggnaden och 1906 blev det nedlagt. 1907 bildades By mejeri, som drevs av godsägare Jörgensen. 1927 började bönderna här i Morshyttan leverera till Krylbo mejeri. Mjölken skickades på järnväg och så småningom med lastbilstransport.

1928 var medelpriset på mjölk 13,22 öre med 3,5 % fett, 1932 var medelpriset på mjölk 9,42 öre med 3,5 % fett. Det sägs att separatorer och smörkärnor fanns på gårdarna fram till 1950-talet, delvis för att hemkärnat smör var ju gott.

Bysmedjor fanns på dom flesta gårdarna, 5 st. i Morshyttan, användes mer och mindre fram till mitten av seklet. År 1965 skänkte Per Eriksson sin smedja till By Gammelgård.

Elektriska strömmen kom till byn år 1918, det var likström. Gårdarna fick till att börja med varsin lampa, strömmen levererades från Rossberga såg och kvarn. Tröskningen brukade ju ske med vandring på gårdarna, men när det blev ström åkte kvarnägaren Andersson med ett tröskverk från gård till gård. 1952 fick vi växelström från Älvkarleby. En stor förbättring.

1684 byggdes en **skvaltkvarn** i bäcken, som rinner från Axtjärn ner till Morshyttssjön, i Björnhålet, som vi säger. Grunden finns på ett kort, det framkommer ej så bra på bild, men syns tydligt i verkligheten.

I början av 1900-talet fanns en **sängfabrik**, som tillverkade så kallade dragspelssängar, den upphörde år 1918. Ett fundament i form av en stenplatta finns fortfarande kvar efter riksväg 68, c: 25 m. nedanför rågången till Märta Erikssons tomt i riktning söderut.

Edvin Lökvists historia

Apropå *Märta Eriksson*, så heter hennes bostad Nyhem, där hon och hennes far Lars-Erik har bott sedan 1949. Lars-Erik hade ju Täkten tidigare från år 1911. Han blev 102 år. Nyhem var från seklets början tjänstebostad för järnvägsfolk. *Edvin Lökvist*, som nu är bosatt i Fors, berättar att hans föräldrar bodde där åren 1919-28 och då inträffade en dag att Hedboms hästar, som körde träull från Hede till Ringmagasinet, plötsligt en dag skenade rakt upp mot gården och drog omkull verandan, som då hade balkong. Pappa fick hjälp av Hedlund, min morbror, som bodde i Mörtsjön, att bygga en ny veranda och då blev den utan balkong.

Edvin Lökvist berättar vidare, att han minns när han gick och hämtade mjölk i Täkten, var där på julkalas och hur vi både stora och små lekte både pant- och danslekar. Edvin fortsätter: "Far lyckades få ett jobb i Morshyttan som omlastare vid N.M.J. /Näs-Morshyttans järnväg/, banan var smalspårig varför allt gods måste lastas över till S.J:s större vagnar. Vi flyttade in i N.M.J:s bostad för omlastare, övriga familjer var Karl Andersson och Evald Pettersson. Det var första världskrigets andra år 1915. Jag minns flytten som en intressant upplevelse, vi hade en godsfincka på spåret vid lastkajen alldeles intill huset, det var mörkt när vi bar in våra saker, det blev sent. Vi bäddade provisoriskt men sov gott efter en ansträngande dag, far och mor var säkert lyckliga över att det än en gång lyckats med arbete och bostad. När jag vaknade dagen därpå hade jag bråttom ut, ville se hur det såg ut bakom huset, där gjorde jag en upptäckt, hittade en trasig barnvagn.

Morshyttan var då ett litet men ändå livligt samhälle, genomgångstrafiken från de båda järnbanorna var av betydelse med såväl gods- som persontrafik. Valsverket i Näs svarade för den tyngre och det mesta av transportererna. Däremot gick utlastningen av träull från Västanhede med hästforor och lastades direkt på S.J. vagnar utanför där vi bodde.

Gården var försedd med något så fint som veranda och där ovanpå en balkong. En dag blev vi riktigt skrämda av ett vådligt brakande ljud. Då blev parhästarna, som körde träullen, rädda för ett tåg så de skenade i vild galopp in på våran gård, fyrhjulsvagnen med järnskodda hjul, som de hade efter sig sladdade upp på våran veranda och rev ned balkongen, min morbror Erik som var snickare kom sedan och byggde upp igen, men någon balkong blev det inte.

Eftersom far var anställd vid N.M.J. och delvis vid S.J. hade han förmån av fria resor på Näsbanan plus ett mindre antal fribiljetter på S.J. och därmed fick vi pojkar åka till mejeriet i Bredgrind och köpa mjölk. Persontrafiken var livlig, järnvägen var enda kommunikationen från södra By, bilar var då ett okänt begrepp. By hade även sjukstuga, apotek, järnhandel, sågverk samt huvudaffär för filialen i Morshyttan. Under krigsåren 1914 - 1918 var det stor brist på allt mat, kläder, skor, fotogen till lyse, tobak, ja allt. Vi bodde mitt i en bondby, men fick ej köpa ägg, fläsk, smör för allt skulle ut på den svarta marknaden. De s.k. smörgulascherna kom släpande på sina stora resväskor packade med smör på väg till Stockholm där det såldes till höga priser åt herrskap och grossister. I väntan på tågen besöktes "Rallar Nisses" kafé som låg strax bakom stationshuset.

Dit gick även Elov och jag när Elov hittat en gammal klockkedja med, vidhängande rund metallplatta som satt i en inramning. Han klämde ut den myntlika plattan och sade "nu går vi till kafé och köper karameller", sagt och gjort, vi fick en stor strut blandade karameller samt en bit bröstsocker, allt värderat till 25 öre. Det var en stor affär för när mor någon gång köpte karameller köpte hon för 5 öre. När far sedan kom hem från jobbet och skulle gå till "Dubbens" för att köpa mjölk tittade han i sin penningpung efter lämpliga mjölkpengar, började han gorma över Nisse på kafé som handlade med falska pengar. Far hade då varit in och köpt en dosa snus och där fått Elovs peng tillbaka, han skulle minsann gå tillbaka och göra upp med falskmyntarn, sa han. När jag såg att far blev så häftig blev jag rädd och började gråta och bekände min delaktighet. Då sa far, "Gråt inte gosse, jag får väl bjuda på konfekten". Mor som stod vid spisen började skratta och sa: "Att i dag var Far bra snäll som köpte både snus och karameller".

Far sa att när han var på kaféet såg han att det fanns lemonad där, något som vi aldrig sett förut. Han tog fram 15 öre så jag skulle få köpa en flaska att stilla tårarna med, när jag gick mot dörren såg jag att han blinkade åt mor som att tacka för komplimangen. Jag sprang över järnvägsspåren förbi stationshuset å in till gubben, fick min lemonad som jag höll om flaskhalsen när jag sprang tillbaka över spåren. I min stora iver över att snart få smaka innehållet - snavade jag på den ena rälsen - föll omkull, slog flaskan i den andra rälskenan. Jag låg där på mage och såg den åtråvärda drycken rinna ned mellan stenarna vid syllen, då började åter tårarna rinna. Jag låg där länge i min stora förtvivlan, jag nästan önskade att det skulle komma ett tåg och köra över mej så jag fick komma bort lika som lemonaden, men så tänkte jag på far och mor som var så snälla, jag ville vara hos dem, torkade bort tårarna och gick hem.

På vägen hem hittade jag på vad jag skulle säga, ville ej säga till far att jag slagit sönder flaskan, då kanske han blev arg och mor blev ledsen. Skulle säga att jag drack ur den med detsamma och gav tillbaka flaskan. Nej, det vore ju att ljuga, så jag visste inte hur det skulle gå. När jag kom hem hade far gått efter mjölken, då talade jag om det för mor, hon lovade att inget säga till far, vi sade godnatt till varandra, när far kom låtsades jag sova. Jag hörde mor säga, att hon skulle hälsa från Edvin och tacka för lemonaden, då tror jag far blev glad vid mor, han blinkade säkert med det andra ögat, men det kunde jag inte se.

Året därpå fick jag en bror som tyvärr dog av missfall, mor halkade omkull på isen när hon skulle gå till källaren.

Vid den tiden fick en som hette Norén båda benen avklippta vid växling, annars har inte nå'n större olycka hänt på bangården under 1900-talet.

Affären

I slutet av 1800-talet byggdes ett slaggstenschus i två våningar, som kallades Ringmagasinet, och ägdes av Herman Pettersson i Hede, för lagring och utlastning av träull. Inrymde även affär som startade omkr. 1880. Huset låg mellan nuvarande nerfart till Kronanders och Lars-Erik och Märtas tomt.

Märta som är född på Täkten år 1912 kommer ihåg Ringmagasinet bra, då hade vi ju stängsel för korna runt hagen, hade grind på vägen ner till Täkten uppe vid magasinet. Vidare kommer hon ihåg att det var en räls uppsatt en bit från Ringmagasinet till järnvägens godsmagasin, där brukade hästarna bindas.

1910 flyttades affären från Ringmagasinet till gården där Britta Eglä nu bor (1980). Då drevs affären av Anders Eriksson, far till Bernhard Eriksson i Hede.

- 1946 - 48 drevs affären av Olle Olsson
- 1948 - 55 " " " Janne Johnesson
- 1955 - 58 " " " Lilian Åberg
- 1958 - 67 " " " Britta Eglä

På grund av olönsamhet och strukturomvandlingar, avfolkning, så gick det därefter ej att bedriva affärsrörelsen längre. Britta Eglä bor fortfarande kvar i fastigheten.

Järnvägsstationen

I slutet av 60-talet och början av 70-talet drabbades Morshyttans station av strukturomvandling. Ingen av oss boende i byn kunde fatta vad som hände på högre nivå, det talades om nedläggning av stationen. Hur kunde de bara göra så? Stationshuset hade ju på 60-talet reparerats och hade modern lägenhet på 5 rum och kök. *Arne Åberg* hade år 1958 jobbat för att få hit en lastkran, som flitigt användes. Trots allt blev det nedläggning och den 23 maj -71 upphörde lokaltrafiken. Några mannar fick tjänstgöra tills i början på -72 för FJB:s skull. (FJB = Fjärrblockering).

Posten hämtade man på stationen till 1 dec. 1961 då den indrogs och det blev lantbrevbäring.

Stationen revs i dec. -71 då en nästan hundraårig epok var till ända.

Här kan nämnas några chefer som arbetat sedan 1915:

- Boden, stationsinspektör

- Boham, stationsmästare
- Lundkvist, "
- Hjälmsström, "
- Bellander, "
- Lindström, "
- Arne Åberg, stationsförest.1948-62
- Tage Larsson "

Tage Larsson var den sist stationerade tiden maj -63 - mars -71.

Stationen blev ju en naturlig samlingsplats. Längre tillbaka berättas, att folk ofta övernattade på bänkarna i väntsalen i väntan på tåg. Det eldades i kaminen och ovanför den var en prydlig affisch med texten "Res till Frankrike".

Johan Ljusberg körde snö på järnvägen fram till mitten av 50-talet med hästar. Därefter användes traktor.

Under en 1954-64 då *Arne Åberg*, *Sven Stenberg* och *Åke Hamréus* jobbade på stationen, föddes tanken att dansa ut julen på station. *Gun Hamréus* spelade dragspel, jag *Birgit Kronander* gitarr och alla ungar i byn kom på julfesten. Vi lekte ringlekar och pantlekar och hade mycket roligt. Vi var några mammor som hjälptes åt, s.k. knytis med fika och gottpåsar till barnen som tomten kom och dans kring granen. Kaffet serverades genom luckan och sist blev det långdans genom väntsalen, gods- och exp.salen, ut på perrongen och in igen och så hurrades det och vi klädde av granen. Barnen fick dra i ena änden, vi stora i den andra (barnen fick ju alltid rå) och så slängdes granen ut. Ja, det var roligt att kunna samlas så. På våarna drogs det ihop ris till vårkase och då träffades folket igen, pratade och sjöng.

Fester och föreningsliv

Midsomrarna samlades vi hemma hos oss på Täkten. Under förmiddagen träffades barnen och några av oss mammor och klädde stånden och på kvällen dansades som brukligt är ringlekar, sista paret ut, hoppades i säck och ytterligare tävlingslekar. Barnen fick saft och bullar och även glass. På kvällen tråddes dansen på logen och dit kom folk från angränsande byar och det dansades ända in på småtimmarna. Vi hjälptes åt och turades om att spela. Det var i regel *Per Eriksson*, *Hamréus*, *Risberg* och *Nyberg* på dragspel, jag gitarr och *Sven Björkman* fiol. Folk trivdes och hade trevligt tillsammans.

Detta pågick under tiden 1950-65. Just då var det många yngre människor och många barn i byn. Sedan byggde vi skulltork på logen så det gick ej att dansa mer där. Stig och jag hade ju vid den tiden börjat dansa i By folkdanslag och blev aktiva där.

Barnen blev större, det blev fler aktiviteter i bygdegårdarna, och folk samlades där. Denna sed att resa midsommarstång har återupptagits efter att det på initiativ av *Per Eriksson* och *Bengt Johansson* insamlades medel av byborna till en dansbana, som byggdes i juni 1978. Bykarlarna samlades och det spikades febrilt för att få banan klar till den fina kryckeståten som byfolket

anordnade för Kerstin och Cronie sönd. 10 juni 1978. Där dansas ibland och dom sista åren har vi samlats hos Elsa och Sven Bergström på deras loge, för att äta surströmming (knyttis ibland) dansa och ha trivsamt.

Märta Eriksson berättar att även då de var små var det brukligt att en del fam. inbjöds till varandra på julkalas och att då både stora och små lekte tillsammans. Om vårarna drogs det ihop ris till kase vid stationen och då lektes bl.a. sista paret ut.

Blåbandsföreningen med Hoppets Här

Under deras uppväxttid var ju Rossberga Blåbandsförening mycket aktiv och inregistrerades den 25 nov. 1909. Tomten till huset köptes 1907.

Här en del personer från Morshyttan som blev medlemmar	År
Ellen och Karl Johansson, Hildur, Johan och Hanna Ljusberg, Mia och Elsa Andersson	1909
Birger och Erik, Greta Pettersson, Hjalmar Olsson och Verner Johansson	1911
Albin Eriksson	1914
Erik Lundén, Gunhild Ekman och Agda Johansson	1915
Nanny Johansson och Emil Ljungkvist	1916
Ebba Byhlén	1922
Anna Larssell	1923
Margit Byhlén , Mait Ljusberg och Evert Lindbom	1926
Märta Eriksson	1927
Sten Byhlén och Ingrid Byhlén	1929
Arvid och Gunnar Andersson	1932

När *Hoppets Här* startade i Rossberga är vi inte riktigt säkra på, men det finns protokoll från den 28 nov. 1915 och Verner Johansson berättar att den startade nog tidigare för han minns att under hans skoltid var folkskollärare Hedbom ledare och man samlades då i skolan. Då Hedbom flyttade låg föreningen nere några år och återupptogs 1914 med Spaak Oskar Östlund som ledare och då höll man till i Blåbandslokalen.

Det förekom mycket sång på träffarna. Man sjöng i stämmor. Träffades en gång i veckan under vinterhalvåret, höll jul- och vårfester. Nanny Johansson berättar att hon på en vårfest deklamerade dikten "Torpfliskan" av Zakarias Topelius och det bjöds på saft och mazariner. Följande personer från Morshyttan var medlemmar:

År 1914 Erik Lundén, Ernst Ohlsson, Nanny och Lilly Eriksson, 1917 Knut Olsson, 1919 Ester Andersson, Sigrid Lööv, Evert och Edvin Löqvist, Sven och Bo Bodin, 1920 Ingrid Andersson, Mait Ljusberg, Ingrid Löv, 1921 Anna Boham, Ingrid Byhlén, 1924 Karin Bräms, Märta Eriksson, Ingrid Andersson, 1925 Ivar Eriksson, 1927 Helga och Astrid Björkman, 1928 Martin Dahlkvist, Erik Andersson, 1929 Enar Andersson och Börje Dahlkvist.

Åren 1940 - 41 låg verksamheten nere och återupptogs 7 april 1941, då med Nils Larsson som ledare och Sigrid Edström, Gunhild Östlund som ledamöter. Vid det mötet var 11 medlemmar närvarande.

Ur protokoll från den 5 febr. 1956 kan läsas att Majvor Johansson, Morshyttan var ledare, övriga Gunnel Johansson, Ingeborgbo och Karin Ågren, Fornby, Erik Reyier, Västanhede, Bertil Nyström, Rossberga. Föreningen var då en tid mycket aktiv berättar Majvor J. Det förekom mycket sång och musik, frågesport, ringlekar, utflykter till omkringliggande byar och systrarnas afton m.m. Minns sönd. den 15 maj 1955 var vi inbjudna till Möklinta Hoppets Här till en vårfest i Gammelby skola. Ett 30-tal barn deltog och resan företogs i buss och bilar. Den 2 aug. företogs en resa till Furuvik. Vid ett tillfälle företogs en hemlig utflykt till Konsjön på skidor, då Sture Johansson, Ingeborgbo mötte upp med traktor efter vilka en del deltagare fick tolka och man stortrivdes kring stockvedsbrasan där.

På den tiden var Per Arne Åberg och Gullan Rönn från Morshyttan medlemmar.

Skolgång

Något bör nämnas om skolgång och år 1879 byggdes Rossberga småskola, storskolan på åsen 1902, som revs och brändes ned 7 juni 1969. I den hade Morshyttan några andelar och därför fick byn en summa pengar, som vi har enats om att ta till kopiering av gamla skifteskartan. Småskolan ägs nu av privatperson.

Småskolans första lärarinna hette Anna-Kristina Thelin som tjänstgjorde under tiden 1871 - 76, Wilhelmina Söderström 1886 - 1925 (finns på foto), Elna Engström 1926 - 28, Agneta Näslander 1929, Helga Aronsson 1930 - 60. Hon dog hastigt den 28 jan. -60 och då fick hennes skolbarn flytta till Horndals skola.

Klass	Lärare	År
2 - 3	Ludvig Peters	1886-87
2 - 3	J. Broberg	1889
2 - 3	Kastman - L. Peters	1890 - 1894
3 - 4	Kastman - Villy Hellström	1895
3	A.E. Lefrin - L. Peters	1896
3	A.E. Lefrin	1898
3	V. Hellström	1899
3	Erik Eklund	1900
3 - 4	Y. Hellström	1904 - 1905 - 1908
3 - 4	A.E. Lefrin	1906 - 1907
3 - 4	G. Eriksson	1910, 1912, 1914, 1915, 1916
3 - 4	Oskar Östlund	1914 - 1916
3 - 4	E. Andersson	1916
3 - 4	Maria Engström	1929 - 1937
5 - 6	Oskar Östlund	1929 - 1942
5 - 7	Oskar Östlund	1942 - 1952

3 - 4	Oskar Östlund	1944 - 1946
3 - 4	Nils Gröndal	1941 - 1942
3 - 4	Nils Gröndal	1/10 - 42 - 2/6 - 43
3 - 4	Nils Gröndal	11/9 - 43 - 3/6 - 44, -46-47
5 - 7	Nils Gröndal	15/8 - 17/9 - 24/9 - 2/6 -44
		1945 - 1949
3 - 4	Margit Nyström	1949 - 1952
5 - 7	Sven Olausson	1952 — 1955
3 - 4	Sven Olausson	1955 - 1956
3 - 4	Gunnar Östlund	1956 - 1957
3 - 4	Erik G. Ullström	1952 - 1955
5 - 6	Erik Reyier	1955 - 1958
5 - 6	Birgit Bengts	25/8-20/12 1958
5 - 6	Ernst Nilsson	8/1-11/6 1959

Hösten 1913 undervisades 67 barn, fördelade på 4 klasser i storskolan. En tidsperiod var det även undervisning av mellanstadiets barn i Blåbandslokalen.

År 1921 blev ju skolplikten obligatorisk

- 1936 började 7-årig skola i Rossberga
- 1933 beviljades tandvård
- 1928 delvis bidrag till skolbad
- 1949 matbespisning
- 1944 (1 okt.) serverades gröt och mjölk till ett pris av 15 öre, ville man ha smörgås till fick man själv ta med sig
- 1959 beviljades skolskjutsar
- 1939 - 40 beviljades delvis fri skolmaterial, 1941 fick alla helt fria skolmaterial

Märta Eriksson, Astrid Eriksson, Märta Johansson berättar bl.a. om vilken disciplin det var under deras skoltid i förhållande till nuet. Hur jobbigt det var under vintrarna att ta sig till skolan och därför brukade deras föräldrar ställa upp med hästskjuts emellanåt.

Det var ju 3 km. skolväg och barnen som kom från Mörtsjön och Renholtsbo hade ju 2 km längre, de fick hänga med från Morshyttan de gånger skjuts erbjöds. Dessa personer berättar att dom gick även fortsättningsskola och skolkök i Ängsbackens skola. Jäderholms lillstuga i By.

Nioårig grundskola infördes år 1970. 1967 byggdes den fina skolan i Forum, Horndal, som vi har nu och skolundervisning bedrivs ju även i By.

Lite blandat

Badet vid Morshyttensjön fortsätter än i dag vid badbryggan under samarbete och bekostnad av byborna.

Fam. Olssons hemman, berättar sonen Stig, att det köpte farfar för 600:--. Verner Johansson säger att han kommer så väl ihåg när han 1914 hjälpte dom att köra på åkrarna. Farfar och pappa jobba ju på järnvägen, berättar sonen Stig vidare, och dom hade kor till 1948, 1949 och ett antal år framåt arrendera Kronanders det. Pappa dog hastigt år 1973 varefter vi sålde gården till Åke Lindman år 1974.

När jag kom till Morshyttan år 1949 fanns folk i alla gårdar. 22 hushåll med 35 män, 29 kvinnor, år 1951 40 män, 37 kvinnor, år 1980 20 män, 17 kvinnor, 13 hushåll och 13 sommarstugeägare.

1902 inrättades **provinsiälläkartjänsten i Hede** efter satsning från banken i By och när sjukstugan byggdes 1904 lämnades lån av banken. Där har byborna kunnat söka för sina krämpor och fått vård. Det sista årtiondet har det varit så och så med detta. I dagens läge får vi ju söka vård för det mesta vid Avesta och Falu lasarett.

Stenbron, som finns över bäcken i byn, blev färdigbyggd 1927 av Blekings-Olle, Kalle Lindholm. Det berättas att Tilda Lindholm var en duktig tvätt- och strykerska som anlätades mycket av Järnvägens tjänstefolk och andra högt uppsatta personer.

På den tiden fanns ju ej **landsvägen**. Vägbygget pågick under tiden 1933-36. Då var det rusch och bra med jobb. Verner Johansson säger att häst och körkarl hade då 90 öre i timmen. Riksväg 68 fick oljebeläggning år 1961.

Telefonen kom först år 1910 till järnvägsstationen. Affären fick 1934-10-29 telefon nr. 15 a, alltså kopplades samtalen från stationen, så det sägs, att ibland var det svårt att komma fram till affären. I början av 1940-talet blev telenätet automatiserat och då skaffade alla i byn telefon.

Första TV apparaten i byn hade Dahlqvistens.

Industri

I början på 50-talet fick Morshyttan en liten industri, som bedrevs av Erik Vestring, och tillverkade takräck och formkilar till byggnationer. I mitten av -60 talet sålde han sin verkstad till Lars Jonsson, som började driva bilverkstad och som fortfarande bedrivs.

Hösten 1955 anlades ett sågverk på ett område söder om riksväg 68 mellan samfälld väg i väster samt styckningsfastighetens utfartsväg i öster, från Kronanders mark. Började såga i jan. -56 till juli månad. Ägaren hette Folke Frensborg och var en driftig person, från Småland. Det hade varit stormfällning här i trakterna. Han hade sina svärföräldrar med sig och 4 arbetare och dessutom anställdes 4 - 5 arbetare från orten. Det gick med fart, stora brädstaplar travades upp. Han hyrde Per Erikssons sommarstuga, där arbetarna åt, och hans svärmor lagade maten till dom själva och till arbetarna dom hade med sig.

På hösten lastades bräderna på järnvägsvagnar. Marken skulle avstyckas och han räknade ju med att fortsätta med industrin och utveckla den, men fick ej de lån och den hjälp han hade behövt från By kommun och därför lade han ned det hela och markköpet gick tillbaka till ägaren.

Gammal folktro

Vill även berätta om gammal folktro som finns delgivet i By sockengille år 1928 av Sten Bylín:

En gång för många år sedan, då Brask Anders i Tommesbo levde, var han en dag uti skogen. Rätt som det var fick han höra hur det pinglade i närheten. Då gick han dit där ljudet kom ifrån, och fick se en hel hop kor, får och getter, och alla hade pinglor på sig. Så försvann de. Då förstod han att det var trollfä han sett.

Mary Ljusberg skriver så här:

Sent en sommarkväll gick en gumma vid Lillsjön och räfsade. Rätt som det var, fick hon höra någon som ropade att hon skulle gå hem. Hon koxade ikring sig, men när hon inte såg nån, fortsatte hon att räfsa. Då hörde hon ropet en gång till, men brydde sig inte om det då heller, utan gick kvar. Då ropade det igen och med detsamma började det koka och dåna i sjön. Men då blev hon rädd och skynda sig hem.

Ja, det finns nog en hel del som inte kommit med, men det får vara tillräckligt just nu för min del och det är ju fritt fram för flera att nedteckna det som skett.

Morshyttan i april 1982

Birgit Kronander